

УДК 159:364.2:[923.3]

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-568-576](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-568-576)

Федорик Вікторія Володимирівна старша викладачка кафедри психології, Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, <https://orcid.org/0000-0002-9446-330X>

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті розглянуто психологічне проєктування життєвої компетентності сучасної студентської молоді. Здійснено аналіз наукових підходів, щодо розгляду поставленої проблематики. Обґрунтовано, що психологічне проєктування життєвої компетентності сучасної студентської молоді – це застосування різних психологічних методів та впливів під час освітнього процесу в закладі вищої освіти з метою формування життєвої компетентності у сучасних студентів. Визначено, що життєва компетентність – це здібності особистості (які базуються на знаннях та досвіді) з допомогою яких людина свідомо, самостійно та креативно підходить до вирішення повсякденних питань у будь-якій сфері життєдіяльності. Розроблено структуру життєвої компетентності, до якої віднесли наступні компоненти: мотиваційний компонент; емоційно-вольовий компонент; комунікативний компонент; когнітивний компонент; самооціночний компонент; рефлексивний компонент. Визначено, що: мотиваційний компонент – містить в собі інтереси, потреби, прагнення, установки та ідеали. Цей компонент є внутрішньою детермінантою поведінки і обумовлюється внутрішніми потребами особистості; мотиваційно-вольовий компонент – допомагає людині прикласти свої зусилля для досягнення поставленої мети. В поєднанні воля та вміння регулювати свій психологічний стан надають змогу виконати навіть найскладніші завдання; комунікативний компонент – це здатність особистості ясно та чітко висловлювати свою позицію, вміти аргументувати, переконувати, аналізувати, синтезувати отриману інформацію, налагоджувати міжособистісну взаємодію, організувати та підтримувати діалог; когнітивний компонент – забезпечує отримання знань та реалізацію їх на практиці та в процесі життєдіяльності. До когнітивного компоненту відносяться: особистісні ресурси людини, які надають їй можливість вирішувати повсякденні питання у всіх сферах існування; самооціночний компонент – це здатність управляти власним життям. Це рівновага між

психологічним та емоційним самовідчуттям особистості. Самооцінка – це та рушійна сила, яка допомагає людині досягти успіху в житті. Адекватна самооцінка допомагає особистості усвідомити свої бажання, оцінити свої можливості та прийняти правильне, зважене рішення; рефлексивний компонент – забезпечує осмислене ставлення людини до свого життя та діяльності. Допомагає їй усвідомлювати, аналізувати і вдосконалювати свою життєву компетентність.

Ключові слова: проектування, життєва компетентність, молодь, студенти.

Fedoryk Viktoriia Volodymyrivna Senior Lecturer of the Department of Psychology, Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk, <https://orcid.org/0000-0002-9446-330X>

PSYCHOLOGICAL DESIGN OF LIFE COMPETENCE OF MODERN STUDENT YOUTH

Abstract. The article deals with the psychological design of the life competence of modern students. An analysis of scientific approaches to the issue is carried out. It is substantiated that the psychological design of the life competence of modern student youth is the use of various psychological methods and influences during the educational process in a higher education institution to form life competence in modern students. It has been determined that life competence is a person's abilities (based on knowledge and experience) with the help of which a person consciously, independently, and creatively approaches the solution of everyday issues in any field of life. The structure of life competence is developed, which includes the following components: motivational component; emotional and volitional component; communicative component; cognitive component; self-assessment component; reflective component. It is determined that: motivational component - includes interests, needs, aspirations, attitudes, and ideals. This component is an internal determinant of behavior and is determined by the internal needs of the individual; motivational and volitional component - helps a person to make efforts to achieve the goal. In combination, the will and the ability to regulate one's psychological state make it possible to accomplish even the most difficult tasks; communicative component is the ability of a person to clearly and precisely express his or her position, to be able to argue, persuade, analyze, synthesize the information received, establish interpersonal interaction, organize and maintain a dialogue; cognitive component ensures the acquisition of knowledge and its implementation in practice and in the course of life. The cognitive component

includes personal resources of a person that enable him or her to solve everyday issues in all spheres of life; self-esteem component is the ability to manage one's own life. It is a balance between the psychological and emotional self-awareness of a person. Self-esteem is the driving force that helps a person succeed in life. Adequate self-esteem helps a person to realize their desires, assess their capabilities and make the right, balanced decision; the reflective component ensures a person's meaningful attitude to their life and activities. It helps a person to realize, analyze and improve their life competence.

Keywords: designing, life competence, youth, students.

Постановка проблеми. В останні роки швидкими темпами відбувається трансформація сучасного суспільства. Через процеси глобалізації та євроінтеграції з'являється багато нових суспільних трендів, відбувається активна діджиталізація, змінюються погляди на життя, тобто можна говорити про те, що відбувається становлення соціальної індивідуалізації. Саме це спіткає викладачів та педагогів до проектування життєвої компетентності у сучасної студентської молоді. Період студентства характеризується певними особливостями до яких відносяться: умови життя, побут, поведінка у соціумі, психологічні особливості особистості, життєві та ціннісні орієнтації.

Н. Богдан вважає, що студентство – це соціальна структура, яка засвідчує самостійне самовизначення особистості в обранні життєвої перспективи та водночас перед особистістю постають соціальні правила, вимоги і норми. Які детермінуються з боку мікросередовища – найбільш близького та значимого середовища і з боку макросередовища – правила та обов'язки студента в системі закладу вищої освіти [1].

А отже, актуальною проблемою яка на сьогоднішній день постає перед педагогами та психологами є психологічне проектування життєвої компетентності у сучасної студентської молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив нам виявити, що феномен компетентності досліджувався вітчизняними науковцями А. Марковою, О. Пометун, А. Хуторським, В. Шевченко.

Феномен життєвої компетентності був предметом дослідження у працях Д. Вороніна, М. Докторовича, Т. Дрожжина, О. Кізь, А. Паляничко, М. Степаненка, І. Ящука.

Психологічні особливості життєвого проектування досліджувалися в роботах: Н. Матяш, В. Моляко, С. Максименка, К. Кантора, В. Ямницького, Д. Пузікова, І. Єрмакова.

Мета статті полягає у розкритті поняття «життєва компетентність»; визначенні структури життєвої компетентності сучасної студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Поняття «психологічне проектування діяльності» в психологію було введено Б. Ломовим та В. Малятком. На їхню думку принцип проєктувальної діяльності потрібно застосовувати із обґрунтуванням антропоцентричних поглядів на техніку, поєднавши процес проектування із суб'єктивною історією еволюції об'єкта проектування зафіксованого у специфіці логіки архітектурно-дизайнерського мислення і визначили поняття основними у дослідженнях психології конструкторської діяльності [2].

Н. Павлов заклав основи традиційної проєктної діяльності в освітній галузі, апробував на практиці нову схему педагогічної роботи, обґрунтувавши педагогічний задум і механізм його реалізації, а також об'єднав два основні змісти проектування у єдине поняття «соціальне проектування»:

- проєктування – як ідеальне проектування (характерне для утопій);
- власне проектування як практична реалізація проєкту в системі педагогічного впливу на особистість [2].

Отже, можемо стверджувати, що психологічне проектування життєвої компетентності сучасної студентської молоді – це застосування різних психологічних методів та впливів під час освітнього процесу в закладі вищої освіти з метою формування життєвої компетентності у сучасних студентів.

То ж що таке компетентність?

У Законі України «Про вищу освіту» компетентність трактується як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей [4].

Підтримуємо думку науковиць Н. Мілорадової та В. Шевченко, які вважають, що компетентність – це динамічне особистісне утворення, оскільки його змістовне наповнення залежить від багатьох чинників: рівня розвитку психології, педагогіки, антропології, культурології, соціальних та економічних умов. Сьогодні суспільство, яке все більше цінує інтелектуальний і творчий потенціал особистості, вимагає від людини компетентності в різних сферах діяльності, зокрема професійної. Авторки зазначають, що компетентність особистості стає інструментом, за допомогою якого вона буде власне життя, реалізує можливості і стає справжнім фахівцем у професійній діяльності. Вони роблять акцент на тому, що саме навчальний заклад повинен створювати всі умови для оволодіння здобувачами технологіями життєтворчості, розкриття потенціалу самопізнання, самоактуалізації, інтеграції в соціокультурний простір, адже саме компетентнісний підхід, на відміну від традиційного підходу до засвоєння

готових наукових знань та алгоритмів конкретних видів діяльності, зорієнтований на розвиток суб'єкта й пов'язаний із культурою мислення, аналітичною рефлексією, самостійністю й відповідальністю людини за прийняте рішення у діалектичній єдності з духовно-моральними та ціннісними настановами особистості, незалежними від сфери і галузі їх застосування [5, с. 237].

В. Циба зробив вагомий внесок у дослідження життєвої компетентності, її соціальних та соціально-психологічних аспектів. На його думку, життєва компетентність відіграє вирішальну роль у визначенні і здійсненні особистістю власного життєвого шляху. Він вважає: «Що осмислення свого призначення, своєї долі, життєвих цілей, сенсу життя і організація життєвого шляху визначають зміст життєвої компетентності особистості». В цьому змісті відображається оптимізація життєвого шляху, тобто обґрунтування раціональних способів досягнення мети [6, с. 222].

На думку Т. Єрмакова, життєва компетентність – це специфічна здатність. Яка дає змогу ефективно розв'язувати проблеми, що виникають в реальних ситуаціях життя [6, с. 106].

Досить цікавим є бачення філософа М. Степаненка. Він вважає, що феномен «життєвої компетентності» є багатовимірним і в ньому поєднуються наступні основні виміри: метаантропологічний – здатність особистості до продуктивного вирішення життєвих завдань, що визначаються специфікою людського способу буття; індивідуально-особистісний – здатність до самовизначення і самоздійснення, відшукування і реалізація свого покликання і призначення до здійснення вчинку; ситуативний – здатність особистості адекватно реагувати на обставини життя і знаходити адекватні рішення у конкретних життєвих ситуаціях; соціальний – здатність особистості до продуктивного вирішення життєвих завдань, що визначаються специфікою соціального способу буття людини як у цілому, так і в його історичній і соціокультурній конкретності [7].

С. Рубінштейн звернув увагу і висловив свою думку про те, що проходження кожного «вузлового моменту» життя індивідуума відбувається в умовах внутрішньої і зовнішньої детермінації. Але способи з допомогою яких реагувати на різні стимули визначає сам суб'єкт. Здатність особистості робити власний вибір і являє собою самовизначення людини [8].

К. Альбуханова-Славська досліджуючи життєвий простір особистості зауважила, що в нього є дві складові «життя для себе» і «життя для інших». Успішність дотримання індивідуумом оптимального балансу між структурними компонентами життєвого простору на основі власних ціннісно-сміслових орієнтацій зумовлює становлення у нього своєчасності – уявлень про оптимальний час здійснення різних видів діяльності. Оцінка своєчасності

є основою прийняття рішень про реалізацію чи відмову від різних життєвих завдань [7].

Нам дуже імпонує дослідження І. Єрмакова та Д. Пузікова, які займалися дослідженням життєвої компетентності особистості. Вони зазначили, що життєва компетентність – це системна властивість особистості: цілісна, ієрархічна, динамічна система здатностей (або окремих компетенцій), яка дає змогу людині свідомо і творчо визначати та здійснювати особистісне життя, розвивати свою індивідуальність, розбудовувати життєвий ціннісно-нормативний простір, вирішувати складні життєві завдання, набувати і виконувати соціальні ролі. На їхню думку структурною одиницею життєвої компетентності є компетенція (або здатність). У своєму дослідженні вони виділили п'ять ключових компетенцій [8, с. 45]:

- Компетенція життєпізнання – вона дає особистості здатність активно формувати уявлення про своє життя, а не пасивно реагувати на його вимоги, які виникають внаслідок впливу спадковості та середовища. До структури компетенції життєпізнання відноситься чотири блоки: аксіологічний, когнітивний, операційний та поведінкових елементів [8, с. 46].

- Компетенція життєпередбачення; антиципація – надає особистості можливості діяти та приймати життєві рішення з відповідним часово-просторовим випередженням відносно очікуваних майбутніх життєвих подій. Компетенція життєпередбачення – це генералізована здатність особистості приймати рішення та діяти відповідно до випереджувального відображення власного життя, визначеної життєвої перспективи [8, с. 46-47].

- Компетенція життєвого самовизначення – це генералізована здатність і готовність особистості до визначення (вибору) життєвих цілей. Деталізації процесу їх досягнення в конкретних життєвих завданнях, відібраних способах та засадах реалізації, розрахунках потрібних ресурсів [8, с.49].

- Компетенція життєздійснення – це генералізована здатність і готовність особистості свідомо і творчо здійснювати своє життя, дотримуючись і реалізуючи особистий життєвий проєкт [8, с. 49].

- Компетенція життєорганізації та життєвдосконалення (організація життєвого часу та простору) – це генералізована здатність і готовність особистості до організації власного життя та його ресурсів відповідно до вимог життєвого проєкту та об'єктивних вимог середовища до людини, яка здійснює життєве проєктування, свідомо і творчо визначає і завершує життєдіяльність відповідно до свого проєкту [8, с. 49].

Отже, здійснивши аналіз наукових підходів щодо визначення життєвої компетентності, ми дійшли висновку, що життєва компетентність – це здібності особистості (які базуються на знаннях та досвіді) з допомогою яких

людина свідомо, самостійно та креативно підходить до вирішення повсякденних питань у будь-якій сфері життєдіяльності.

На нашу думку, життєва компетентність є універсальною і в її структурі містяться наступні компоненти:

- мотиваційний компонент;
- емоційно-вольовий компонент;
- комунікативний компонент;
- когнітивний компонент;
- самооціночний компонент;
- рефлексивний компонент.

Розглянемо кожний компонент більш детально.

Мотиваційний компонент – містить в собі інтереси, потреби, прагнення, установки та ідеали. Цей компонент є внутрішньою детермінантою поведінки і обумовлюється внутрішніми потребами особистості.

Емоційно-вольовий компонент – допомагає людині прикласти свої зусилля для досягнення поставленої мети. В поєднанні воля та вміння регулювати свій психологічний стан надають змогу виконати навіть найскладніші завдання.

Комунікативний компонент – це здатність особистості ясно та чітко висловлювати свою позицію, вміти аргументувати, переконувати, аналізувати, синтезувати отриману інформацію, налагоджувати міжособистісну взаємодію, організовувати та підтримувати діалог.

Когнітивний компонент – забезпечує отримання знань та реалізацію їх на практиці та в процесі життєдіяльності. До когнітивного компоненту відносяться: особистісні ресурси людини, які надають їй можливість вирішувати повсякденні питання у всіх сферах існування.

Самооціночний компонент – це здатність управляти власним життям. Це рівновага між психологічним та емоційним самовідчуттям особистості. Самооцінка – це та рушійна сила, яка допомагає людині досягти успіху в житті. Адекватна самооцінка допомагає особистості усвідомити свої бажання, оцінити свої можливості та прийняти правильне, зважене рішення.

Рефлексивний компонент – забезпечує осмислене ставлення людини до свого життя та діяльності. Допомагає їй усвідомлювати, аналізувати і вдосконалювати свою життєву компетентність.

Отже, якщо правильно спроектувати формування і розвиток життєвої компетентності, використовуючи при цьому психологічні знання, методи та прийоми під час навчання студентів, то в майбутньому випускники будуть всебічно розвинені, компетентні, матимуть сформовану структуру ціннісних орієнтацій та будуть мотивованими до нових знань та всебічного розвитку.

Висновки. В ході проведеного дослідження з психологічного проектування життєвої компетентності сучасної студентської молоді, ми дійшли наступних висновків:

1. Психологічне проектування – це застосування різних психологічних методів та впливів під час освітнього процесу в закладі вищої освіти з метою формування життєвої компетентності у сучасних студентів.

2. Життєва компетентність – це здібності особистості (які базуються на знаннях та досвіді) з допомогою яких людина свідомо, самостійно та креативно підходить до вирішення повсякденних питань у будь-якій сфері життєдіяльності.

3. Розробили структуру життєвої компетентності, до якої віднесли наступні компоненти: мотиваційний компонент; емоційно-вольовий компонент; комунікативний компонент; когнітивний компонент; самооцінний компонент; рефлексивний компонент.

Перспективою подальших наших досліджень є розробка психологічного проекту який міститиме в собі тренінги та вправи для формування та розвитку життєвої компетентності сучасної студентської молоді.

Література:

1. Богдан Н. Н. Технология карьеры: учебное пособие. Владивосток: Издательство ВГУЭС, 2003. 156 с.
2. Афанасьева Л. В., Молодиченко В. В., Нечипоренко В. В. Соціокультурні та освітні процеси Запорізького Приазов'я: проблеми, пошуки та перспективи: монографія. Запоріжжя: видавництво Хортицького національного навчально-реабілітаційного центру, 2013. 608 с.
3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Мілорадова Н. Е., Шевченко В. В. Компетентнісний підхід як методологічна основа дослідження професійної компетентності особистості. *Габітус*. Випуск 16. 2020. С. 233-237.
5. Сохань Л., Єрмакова І., Несен Г. Життєва компетентність особистості. Київ: Богдана, 2003. 520 с.
6. Степаненко М. Д. Життєва компетентність особистості: концептуальні засади та соціальні виміри. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії». Харків, 2006. С. 11-13.
7. Максимчук Б. А., Швець І. Б., Вишнівська Н. В., Гончар Г. І., Шальов А. С. Дуальна підготовка фахівця в рамках педагогічного закладу вищої освіти. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): збірник наукових праць. 2020. Випуск 7 (127). С. 109-119.
8. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєтворчі компетенції особистості. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць. 2007. № 3 (5). С. 44-53.

References:

1. Bogdan N. N. (2003). *Tekhnologiya kar'ery [Career Technology]: uchebnoe posobie*. Vladivostok: Izdatel'stvo VGUEHS [in Russian]
2. Afanasieva L. V., Molodychenko V. V., Nechyporenko V. V. (2013). *Sotsiokulturni ta osvritni protsesy Zaporizkoho Pryazovia: problemy, poshuky ta perspektyvy [Socio-Cultural and Educational Processes of Zaporizhzhia Pryazovia: Problems, Search and Prospects]: monohrafiia*. Zaporizhzhia: vydavnytstvo Khortytskoho natsionalnoho navchalno-reabilitatsiinoho tsentru [in Ukraine]
3. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy [On higher education: Law of Ukraine]* vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Data onovlennia: 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukraine]
4. Miloradova N. E., Shevchenko V. V. (2020). *Kompetentnisnyi pidkhid yak metodolohichna osnova doslidzhennia profesiinoi kompetentnosti osobystosti [Competence-based approach as a methodological basis for the study of professional competence of an individual]*. *Habitus – Habitus*, 16, 233-237 [in Ukraine]
5. Sokhan L., Yermakova I., Nesen H. (2003). *Zhyttieva kompetentnist osobystosti [Life competence of the individual]*. Kyiv: Bohdana. [in Ukraine]
6. Stepanenko M. D. (2006). *Zhyttieva kompetentnist osobystosti: kontseptualni zasady ta sotsialni vymiry [Life competence of an individual: conceptual foundations and social dimensions]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukraine]
7. Maksymchuk B. A., Shvets I. B., Vyshnivska N. V., Honchar H. I., Shalov A. S. (2020). *Dualna pidhotovka fakhivtsia v ramkakh pedahohichnoho zakladu vyshchoi osvity [Dual training of a specialist within a pedagogical institution of higher education]*. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii № 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport): zbirnyk naukovykh prats – Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series No. 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): a collection of scientific papers*, 7 (127), 109-119.
8. Iermakov I. H., Puzikov D. O. (2007). *Zhyttietvorchi kompetentsii osobystosti [Life-creating competencies of the individual]*. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy: zbirnyk naukovykh prats – Actual problems of education and upbringing of people with special needs: a collection of scientific papers*, 3 (5), 44-53 [in Ukraine].